

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj V.

V Ljubljani 1. oktobra 1865.

List 19.

Nesrečnik.

Za veseljem pride žalost,
Zdaj je temno, zdaj svetlo,
S srečo pade v brezno radost,
Milo zrè za njo okó.

Nikdar več ni èelo jasno,
Líce vpada in bleði,
Kar je pred mu bilo krasno,
Te lepote — več je ni.

Draga mu je le samota,
Ne pozná prijatelja,
Tihe so mu znane pota,
Steze gojzda èrnega.

Slavèvo se milo petje
Veè prijetno mu ne zdi,
Krasne cvetke, žarno cvetje
Niè veè njemu ne cveti.

„Kje ste èasi?“ èlovek zdíha;
Ali ni jih veè nazaj,
Noè ga le obdaja tiha,
Ptuj mu je posvetni raj.

Kakor kó na zemljo bljuje
Lij serditi iz nebá,
Tako tuga obiskuje
Revèika nesreènega.

Vendar njemu zvezda sije,
Da ozira se na njó,
Ki mu sladke upe lije,
Briše grenko mu solzó.

Miroslav Turk.

Namen in korist glavnih šol, ter dolžnosti sosesk do šol. *)

Šola je naprava, ki ima namen pravo izrejo mladosti, od staršev pričeto, dopolnovati, ali od njih zanemarjeno po moči nadomestvati, in tako izobraženje in omiko narodovo zviševati.

*) Iz letošnega „Letnega sporočila“ c. k. deške glavne šole v Loki.

Prava izreja, kakor prava omika pa mora vkoreninjena biti v veri in napeljevati k bogaboječnosti. Prav namreč piše bogoljubni in učeni škof Seiler: „Gospod! gledal sem tri nastope velike igre, in tresti sem se jel pred tem, kar bi še imel gledati. Vidil sem v prvem nastopu, kako so popolnoma sprideni politikarji ali državni gospodje Tebi, o Bog! slovo dajali rekoč: Mi te ne potrebujemo, da bi vladali dežele in ljudi; to premoremo brez Tebe. Molčal sem, in sem se jokal. V drugem nastopu sem vidil, kako so Ti brezumni moralisti ali npravni učitelji dajali slovo rekoč: Ne potrebujemo Te več, da bi ljudi delali dobre in zadovoljne, saj znamo to brez Tebe. Molčal sem, in sem se jokal. V tretjem sem vidil, kako so Ti še celó blazni ali nori bogoslovci slovo dajali rekoč: Mi moremo ljudi tudi brez Tebe srečne storiti. Gospod, sem rekel, kako dolgo še? Tako bo ljudstvo brez vere, vera brez življenja, svet brez pastirja, učeni brez modrosti, šege brez moči, hudobija brez strahu, čednost brez podsломbe, mladež brez živega zgleda, prihodnost strašnejša od sedanjosti“. . . . .

Hoče toraj šola ljudstvo osrečevati, premore to le z omiko v duhu kersanskem.

Pravi namen šole je tedaj tudi izrečen v napisu stare šole naše: „Gott zu Ehrn, diesem Vaterlant und dessen Jugend zur Wohlfahrt“. Šola, lepi vert zasajen z naj dražjimi hranjenčiki, katerim duhovni in učeni po nauku nebeškega vertnarja oskerbljujejo potrebne svitlobe t. j. lepih nauk in gorkote, t. j. poblaženja serca, da tako blagi cvetki porošeni z milostjo Gospodovo ravno kviško rasti, vert lepšati in svoj namen doseči zamorejo, — si mora prizadevati iz mladih ljudi izrediti umetne in poštene deržavljane ter dobre kristjane, in tako pripravljati nebesom vrednih prebivavcev.

To je tedaj kratko naznanjen preimenitni namen šole, to nje sv. dolžnost, da ga doseže; to je pa tudi korist, ki po nji soseskam in narodu izhaja.

Kdor dobrote vživa, da jih je vreden, tudi dolžnosti opravljati mora. — Sreča soseski, ki dobro vravnano šolo ima; dolžnost soseske pa tudi je, da jo hvaležno podpira in zanjo marljivo skerbí. Soseski pa tudi čast in sicer toliko večí, kolikor težavneje pa vender dobrovoljno storí to svojo dolžnost.

Nehvaležnost, sploh na svetu domá, se pri šolah še posebno kaže. Skušnja jasno priča, da se navadno vsako blago

prizadevanje bolj ceni kot šolski trud. Kje je vzrok tega? Rekel bo marsikteri, da se zelo vsaka reč jako hvaliti zamore, ako se prezrejo nje pomankljivosti. „Šola popisana v svoji smisli ali ideji, kar bi imela biti, je blaga naprava, se pravi, ali pa doveršuje svoj namen? Toliko let otroci hodijo v šolo, pa koliko bolj je še spridena mladost, kot je bila? Veliko več se za šolo izdá, kot se od njih sadu dobí.“

Na vse te vgovore, že davno overžene, naj se tukaj reče le to: Pod solncem popolnoma res ni nobena stvar; po smisli ali ideji je sleherna lepši in boljši kot v resnici. Toraj je pač res naj sveteji dolžnost njim, ki šole oskerbljujejo, da bi bile šole, kar imajo biti: naprave, ki bistrijo um, boljšajo serce ter mladost v kreposti vadijo in vterjujejo. Kako naj se zahteva to, naj obširneje pišejo boljši in urniši peresa. Tukaj naj omenjenemu očitaniu odgovorim s prašanjem: „Kaj so vselej šole krive, da ne donášajo zaželenega sadu?“ Šole imajo namen izrejo mladosti, od staršev pričeto dopolnovati ali zane-marjeno po moči nadomestovati. Podlaga vsi drugi je tedaj izreja, katero otrokom dajo starši. Bog sam jo je staršem izročil pervim, jih pa tudi težke umetnosti naj bolje naučil, tako da izreje skerbne matere nobena še tako umetno vravnana šola pri otrocih popolnoma nadomestiti v stanu ni.

Kakoršna je korenina, tako je navadno tudi drevo. Je korenina trdna, se dá drevesce ravnati po volji vertnarjevi; je podlaga stanovitna, tedaj se zamore dozidati lepo poslopje. Pri slabi gnili korenini pa — kako bi mogel lepo drevesce zgojiti; ali kako lepo zidovje dozidati, ako se tu zida, tam podira? Podob na šolo in domačo izrejo obrnjenih razlagati ni treba, skušnja jih kaže; tedaj le rečem: Dajte nam dobrih staršev, šola bo dajala dobrih učencev!

„Otroci so popačeni, čeravno v šolo hodijo“, — odgovor na tako očitaje je kratek: a) Kakšni bi še le bili, ko bi jim šola saj naj terjih rogov ne odbila? In b) bučela serka iz cvetlice med, seršen pa strup; cvetlica pa le ostane vertu lepota. Ako se toraj za dobro vravnane šole veliko izdaja, ali je to mar zaverženo? Veliko več, kakor se za šole izdá, mladost brez šolske izreje in omike zabije in zapravi, veliko več zamudí, ker si nevedna pridobiti ne zna. Res je tedaj: Sreča soseski, veselje cerkvi, podpora državi so dobro vravnane šole.

Ravnatelj.

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XXXIX.

T. To so ob kratkem poglavitne razlage našega imena. Povedal sem ti jih, kar jih vem; zdaj mi pa imaš ti povedati na vsaktero, kar veš in znaš!

U. Kakor ni zdravo vselej do sitega se najesti, tako tudi ni varno praviti vselej vse, kar človek vé in zna. Povedati ti čem torej le sim ter tje, kar vem, pa tudi, kar mislim, in kadar ti ni prav, pa popravi!

1) Imé svoje razlagati po prvem — se vé da imenitnem — vladarju ali vojvodu je sicer lahko, pa ravno tako kerhko; ni varno, človeka rado prevari; in nova zgodovina je že marsikaj pognala med pravljice in basni, kar so imeli nekaj v povesti ter so si mislili gotovo resnico. Tudi ni to navadno v dogodivščini. Imena te dobri zgodovinarji razlagajo zdaj mnogo-tero. Poljski zgodovinarji so dostikrat le povestničarji in basniki. Slovencem je ova povestnica znana; po nemški se ji pravi: „Noten ohne Text“, po slovenski pa: „Proklete grablje“, ki so dale temu in unemu po zobeh, da sta omolknila oba. Da jih ne dobim tudi jaz, naj molčim!

2) O Kollarjevi knjigi pravi bistrourni Šafařik sam, „da je delo velike učenosti, pa bolj sad pesniškega duha, kakor globocega preiskovanja“, in spriča po vseh preiskavah, da le Sloven — an — enec — ak je pravo, lastno imé, vse druge pa so pokveke, popake! Kollar je basnik ali pesnik, zgodovinar pa ni. Kakor smo Sloveni popustili malikovstvo, tako pustimo tudi mališke imena! Tevtoni (Nemci) ne izpeljujejo več svojega imena od Tevta.

3) Skorej to veljá od naslednje izpeljave (Solovijani), ki je le preumetna in se doslej pač dokazati ne da. Izvirna je, ali kar vem, se je doslej še nihče ni poprijel. Tudi se mi zdí vse delo imenovanega pisatelja pretenko in kočljivo.

4) Šafařik sam svoje ne terdi; le méní ali sumi, da utegne biti tako ter poprašuje, kaj veljá, ko bi bilo to resnično! Tudi, kar vém, se dosihmal njegove razlage nobeden ni polastil. Dobrovski si je pozneje sam spremislil.

5) Naj več je bilo do poslednjih let tacih, ki so izpelje-

vali ime svojega naroda iz slava gloria, in nekteri so celo terdili, ker so predniki naši svojim veljakom pridevali zlog — *slav*: Boleslav, Miroslav, Vratislav i. t. d. in je bilo tacih kot listja in trave, da je prešlo na zadnje to slavno ime na ves narod. — Toda, kar nas je Adamovega rodu, imamo to bolezen v sebi; slave naše ne kaže tolikanj zgodovina, marveč povestnica ali kako pisano sporočilo; nam drugi očitajo, da se bahamo, in je res nečimurno v imenovanji iskati si slave; oblika sama je tuja in nepravilna; kakor smo se znebili tujega jarma, tako se znebimo i tujega naslova i. t. d.

6) Poprimimo se pa domačega, pravilnega in lepega, sej je naj verjetniši; poroki so nam slavni učenjaki: Dobrovski, Vodnik, Kopitar, Miklosič, Metelko i. t. d. Vzlasti me veseli, ako je resnična primera med *člov* — in *slov* — da ves svet spozná, da Sloven — Slovak je prav za prav človek, naj pravi oholi Madjar, kar će (cf. Tót nem ember!).

7) Res imamo po Slovenskem marsiktero Selo, celo Sela, na Selih, tudi v Selcih, seljanov se ne manjka; vendar že časih prav prekanjeni Marko pravi: „A seliti se nomen gentile deducere, est a longe detorquere“.

8) Pa še bolj veljajo te besede verlemu otcu samemu. — Ta pa človeka še vse drugod vódi in drugam zapelje, kakor dragi najin Jezičnik! On ti je „Etymologe, der aus allem alles machen kann!“ — kakor piše Metelko. Slavonci so mu Slavonier, Sklavoni, Zaklavoni (t. j. Feindewürger) i. t. d.

9) Schlözer je za Slovane veliko storil, in ni mu zameriti, če tu pa tam „tumari“ — kakor pravi Hrovat —, ker bil je tujec. Dobrovski mu je že skazal, kako se likajo v slovanskem rodovinske in narodske imena na *jan* — *jen*, *an* — *en*, in da „Saxonisch“ in bolje mimo „Sächsisch“, „Polonisch“ ne pravilneje od „Polisch ali Polnisch“ (Slavin 1806).

10) Kaj pa čem reči o poslednjem primku? Gerkom in Rimljanom. Sloveni niso bili sužnji; Gerk sužnja ne imenuje *σκλαβός* ampak *δοῦλος*, Latin ne *sclavus* ampak *servus*; da nima ne ta ne un besedi s čistim *sl* v začetku, malokdaj v sredi, kaže jezik sam, torej sta si ga strojila s *k* ali *th* (*ð*) vmes ter pisala: *Sclavi* — *ini* — *eni* — *ani* — *inisci* in *Sthloveni* — *avi* — *avani* i. t. d.; da so Nemci tirali in pródali Slovene za težake celo v jutrove kraje v 9. in 10. veku;

da je zlasti med njimi spočelo se to ime z zmerjanjem (Sklave iz Slave) in da je po njih prešlo v ime germanske pa tudi romanske jezike (l. schiavo, fr. esclave, slaef, slaf), to ni le povest, ampak zgodovina (cf. Šafař. Starožitn.)! Da so pri vsem tem Slovani dostikrat molčali in tiho terpeli, Germani ali Nemci pa ukazovali in gospodarili, to je jasno kot beli dan, ko bi oblačno ne bilo. Ponašali so se kaj pa de z oliko in omiko. Toda — prašam — ali je to omika, ali se v tem kaže prava olika, da se borne ljudstva podjarmljujejo, da se jim svoboda krati, da se s sužnjimi (sclavi — servi) pitajo in psujejo? Komu déla tako imenovanje večjo nečast, mirnemu tihemu narodu ali pa hudemu gospodovavcu, psovavcu ali psovatelju? Pa — sej se cedi maslo blage olike krog in krog, in Slovenija

Vstaja, izdiha:

Kdo kliče na dan?

(Vodnik.)

XL.

„Ilirsko me kliče

Latinie in Grék,

Slovensko me pravio

Domači vsi prék.“

T. Tako pôje prvi naš pesnik ter kaže, kako smo se imenovali domači sami, in kako so nas klicali tuji, vnanji narodi. Važne za zgodovinsko in jezično vedo so najpred imena, ktere so imeli naši predniki med seboj, in potlej imena, ktere so imeli pri bližnjih sosedih in tujih narodih.

U. Ktere pa so tiste imena?

T. Ločiti so, kakor sva že govorila, a) občne in b) posebne t. j. imena, ktere je imel ves narod in ktere so imeli posamni rodovi. Med prvimi so: Anten na vzhodu, Venden — Vinden na zahodu, Serbi (Sarbi — Srbi), Iliri po Sloveni.

U. Pervo ime je berž ko ne gerško, in med Slovani malo znano?

T. Imenovalo se je tako pleme slovensko v južni Rusiji, okrog črnega morja; ali — ime to je zginilo v 7. stoletji skoraj popolnoma iz zgodovine, in občno je postalo.

U. Kaj mi je misliti o dveh naslednjih: Venden in Serben?

T. Šafařík dokazuje, da je nekdam to dvoje bilo občno ime našega naroda. Serbi (Srbi) so se imenovali sami, je bilo torej slovo domače, Vendi ali Vindi pa so jim djali tujci. Pozneje se je oboje imenovanje prijelo posamesnih rodov, in v dveh oblikah (Sorbi — Serbi, Venden — Vinden) ohranilo na jugu in severju. Oboje je zdaj le posebno ime, in poslednje le vnanje ali tuje imenovanje.

U. Jeli tretje t. j. Iliri — Ilirci bilo kdaj splošnje ali vesoljno ime?

T. I to ime je tuje; bere se zlasti v latinskih knjigah. (Eos-sc. Cyrillum et Methodium — tamquam Apostolos et Patronos Illyrica gens longe lateque ad extremos borealis orbis fines propagata agnoscit et veneratur); naslov posamnega rodu, in le nekaj časa skorej splošnje ili občno; poslednji čas pa se umikuje, ter se menda popolnoma umaknilo bode naslednjemu nekdam posebnemu imenovanju: Sloven — Slovenec.

U. To je sedaj občno ime naroda našega! Kako se je povzdignilo v splošnje ali občno?

T. Slovenci so se imenovali prebivavci krog Dunaja (Donave), in ti so prvi imeli za opraviti z omikanimi Greki, Rimljani in drugimi zahodnjimi narodi. K njim sta prišla Ciril in Metod, njihov jezik se je prvi pisal, postal je književni in ta je staroslovenski jezik. Tedaj so Slovenci (Sloveneci) najbolj zasloveli, in tako je njih ime prešlo na ves rod z nekterimi premembami, ki so znane iz poprejšnjih razgovorov.

U. Slověti pa je lepše in boljše mimo slaviti ali celo sloviti. In ravno to bodi v tolažbo vsem, katerim se milo dela po razlagi iz slava gloria, Slavjani — Slaveni gloriosi, inclyti, da je na zadnje vse eno, ker sloveti — sloviti in slaviti so iz korenike *slu* v glagolu sluti (nominari, clarum — inclytum esse), slujem — slovem, ki se vjema z geršk. *κλύω* in lat. cluo cliens — cluens, inclutus. In dasiravno se sklenemo v pravi in prvotni pisavi (Sloven — Slovan), vendar peti smemo, svesti si boljše prihodnosti, s pesnikom:

„Slava bode spet slovela,

Ki Slovencam dá ime“.

P a š n i k.

1) Vsako dobro ima svoj početek in napredek na mirnem, tihem kraju; tedaj tudi dober in vspesen poduk. Iz tega obzira je neogibna potreba, da je med podučevanjem šolske mladine vse lepo tiho in mirno. Mir je pa dvojin: vnanji mir, ogibajoči se vsacega vnanjega ropota in najmanjega šuma ali nepotrebne govorenja, in pa notranji mir, obstoječi v tem, da hude, pregrešne želje in strasti molčijo, da raztresenost miruje, da je vsa dušna pozornost na to operta, na kar se pri podučevanju opirati mora, in pa da je duša in serce vsakemu dobremu opominu odperto. — Bodi tedaj sam lepo tih in miren, predragi učitelj, ne samo v prvem obziru, temveč bodi tih in miren v svojem sercu in svoji duši, in prepričal se bodeš, da bote kraljevale tihota in mir tudi okrog tebe. Potrudi se, da bodeš dušni in serčni mir s svojo resnostjo, pohlevnostjo, ponižnostjo in pravo očetovsko ljubeznijo tudi pri otrocih terdno vkoreninil.

2) Otroci se ne smejo nikoli in na nobenem kraju dolgočasiti, to se vé, da najmanj pa v šoli. Skerbeti bi morali tedaj starši in izrejniki, da se otroci tudi izvan šole vedno s potrebnim in otroški sposobnosti primernim delovanjem pečajo. Žalosten zrak posebno sedanje dobe pa je, da starši in učitelji le premalo skerbé za pripravno poslovanje sebi izročenihi otrok; le premalo jim je mar za zgubo zlate dobe mladinskih let, ktera se nikdar več ne poverne. Ozmimo se le enmalo okrog, in videli bodemo berž, kaj delajo otroci višepot v šoli, kaj domá. Ali se ne dolgočasijo in ne zapravljajo zlatega časa nježnih mladih let? Da temu le tako ne bi bilo! Ničtvarenje v mladih letih morí duha in uniči vse nježne čute; um začne slabeti in v mladih sercih izgojé se le prezgodej razne hudobije in pregrehe.

3) Ako zna učitelj dobro in verlo pisati, tedaj ga nazivamo krasopisca. On je veliko vreden v svojem poklicu, ako namreč razumé nauke nebeškega učitelja v mehka in pripravna serca svojih mladih poslušavcev tako vpisati, da so jim omenjeni zlati nauki kot izversten predpis vsako dobo opominjavno, svarivno in tolažljivo pred očmi. In ako jim ta v serce vpisani predpis tudi pozneje v sivi starosti še vedno razumljiv

ostane, — tedaj je učitelj gotovo prav veliko dobrega storil s svojim krasopisjem.

4) Mladino najсібode v šoli ali doma učiti branja in pisanja samo poveršno, to zna vsakdo; kajti k temu ni treba niti priprave, niti skušnje. Mladino pak podučevati in izreјati v pravem pomenu tako, da ne zapustivši edino pravega pota, najde ona ozka vrata pelјajoča k viru našega življenja, da se izuri in seznanj z vsemi vsakdanjemu življenju neobhodno potrebnimi sposobnostmi, to je umetnost, ki je ne umé vsakdo, in ki se tudi ne dá v malo urah izveršiti. Čudno pak, da se sili ravno k temu sila važnemu in težavnemu poslu veliko nepripravnih in celó nesposobnih misleči, da se dá to opravilo enako rokodelcem opravljati in izverševati. Vsled tega je ravno v omenjeni umetnji toliko — tumpcev in skaziteljev.

5) Pameten in izurjen učitelj se ne peča samo z dobrimi darovi z bogato nadarjenimi otroci, ampak on si izbere tudi slabih glav ter se s temi najbolj ukvarja in trudi, dobro vedoč, da ravno takošni njegove pomoči naj obilneje potrebujejo. Vse hvale vreden učitelj! — Najdejo se pa tudi učitelji ponašajoči se pri konecletni šolski skušnji samo z dobro nadarjenimi otroci, gledé na svojo priložnost in šolsko sjajnost. Kdor nima mréne na očeh, zadostuje mu en sam praktični pogled na učitelja in njegove učence, in berž bo zapazil, pri čem da je! —

Ivan Tomšić.

Iz dnevnika nekega starega učitelja.

28. marca. Topljeniku ali utonјencu pomagati. Topljeniku, ako se še bojuje z vodo, naj se podá kak kol, ali kaka deska, ali verv i. t. d., da se prime in da ga na suho pripraviš. Ako pa plavaš k njemu, ga primi za lase, in varuj, da te ne prime za roko ali nogo in te tako sabo v vodo ne potegne. Da pa utonјenec zopet oživi, je treba: 1) da se sleče in položi tako, da je glava višje od života. Potem naj se mu iztrebi blato iz ust in nosnic, in naj se počasi obrača na trebuh, da vodo izbljuje. 2) Poslati se mora neutegoma po zdravnika. Med tem časom pa naj se utonјenec prenese v bližnjo hišo, v kateri ne sme biti pretoplo, ter naj se mehko položi pod gorko odejo. Potem pa naj se ga dergne po stegnih,

rokah, po herbtu in okoli žličice in sicer od zdolej na vzgor s pogretimi suknenimi cunjami ali s predivom, po podplatih pa z ojstrimi kertačami ali šetmi, da se zbudi gorkota. 3) Med tem časom pa naj se mu z mešičkom ali z ustmi skozi cevko ali pero v nosnice zrak piha v pljuča; usta pa morajo biti zaperte. Zraven pa naj se na zdolnem trebuhu roka derži in na lahko pritiska proti persom. Berž pa, ko se čuti, da se persi vzdigujejo, naj se neha pihati. Ako pa sapa noče priti, naj se ga šegatá s kakim peresom ali slamico v nosnicah, in naj se ga po imenu kliče.

29. marca. Pomagati od strele zadetim. Če se prigodi, da treši v sobo, kjer ljudje stanujejo, se morajo hitro okna odpreti, omedljeni ljudje pa na zdrav zrak spraviti. Potem naj se jim oblačila izrežejo, da so hitro prosti, posebno okoli vrata. Za tem jih polij z merzlo vodo, ter jim tudi v merzli vodi namočene rute okoli glave devaj. Dergni jih po vsem životu s kertačami, ktere pomakaj v merzlo vodo. Pihaj jih v lice, pa tudi skozi cevko v usta, in jim nos zatisni. Dobro je tudi, če se od strele zadeti človek dene v rahlo zemljo in se za eno ped debelo do lica zagerne in sicer tako, da so glava in persi nekoliko višje. Med tem pa se mu mora obraz z vodo polivati.

P o g o v o r

dveh učiteljev — Vohnéta in Rohnéta.

Vohnè. „No, prijatelj, povej, kako se ti je kaj letošnja bira obnesla?“

Rohnè. „Prederto slabo; po pravici ti povem, da, če bo tako še dalje terpelo, bomo učitelji šli raji, Bog vé, kam za kruhom, kakor da bi ga iskali pri šolstvu, ktero ga ima za nas le malo in še tega vsega plesnevega. Poglej! celo leto se moram ubijati z šolo, z orglanjem, s petjem, s cerkveno službo i. t. d. in na zadnje pa moram še zato iti od hiše do hiše beracit terdo zasluženno plačilo; vendar bi bil še zadovoljen, če bi dobil vse, kar služba tirja; ali huda se mi godí, ker dobim komaj polovico tega, kar imam na popirji zapisanega. Če isčem pri gosposki pomoči, je večidel ravno taka: zapisnike pišejo, ljudi sklicujejo, žuga se jim z rubežengo i. t. d., — jaz

pa vendar nimam nič od tega; če kaj dobim, pa dobim večidel že pozno, ko sem že ves v dolgeh, da revež sam ne vem, kam bi djal par soldov za toliko in toliko praznega prostora. Večkrat sem že djal, da bi popustil to beračijo in šel raji križem svet, toda, kam hočem z družino? Bog se usmili!“

Vohnè. „Verjamem ti, prijatelj, da se ti huda godi; tudi jaz sem že skušal enake dogodbe v učiteljskem stanu; toda sedaj sem, hvala Bogu! zadovoljen, in živim brez*posebne skerbí še precej mirno.“

Rohnè. „Srečni človek! povej, kako si si vendar opomogel in pomagal, da si se rešil hudih vsakdanjih skerbí za nadležni želodec!“

Vohnè. „Poslušaj, ljubi moj, vse ti bom povedal! Ko sem pred desetimi leti nastopil tukajšnjo učiteljsko službo, se mi je ravno taka godila, kakor tebi. Novih učiteljskih dohodkov se morajo ljudje le počasi, toda resno navaditi. Kar sem dobival žita, so mi ga ljudje še precej radi dajali, posebno ker so gospod duhovni oče vselej popred v cerkvi mojo biro oznanili in spodobno priporočili. Če pa je vendar kdo kaj godernjal, sem bil tiho, in sem šel naprej; domu prišedši pa sem to potožil gospodu očetu, kateri so si vse take zanikerneže dobro zapomnili, in so jih potem o priložnem času, kakor je bilo treba, lepo, ali pa oostro opominjali na njih dolžnost, — in tako sem potem večkrat ravno pri teh zanikernežih, ki so se poboljšali, več dobil, kakor pri drugih. Kar sem dobival za cerkvene opravila ali za „štolo“, kakor pravimo, so gospod oče vselej sami pri ljudeh zahtevali in potem meni plačevali; od revnih merličev pa so mi celó iz ubožne denarnice povračevali, da nisem nič zgubil, ker rekli so: „Učitelju zasluženó plačilo vtergovati, je vnebovpijoči greh“. Vidiš, ljubi prijatelj, tako so bili vsi dohodki kmali lepo vredjeni, in sedaj nimam zavoljo tega nikakoršne sile. Sčasoma pa, ko sem se oženil in mi je Bog dal, kakor sploh učiteljem, precej obilno družinico, za tega voljo so mi bili pa navadni dohodki že zeló zeló prepričli, tedaj sem bil jel misliti, kako bi si pošteno pomagal. Zasadil sem vert in povsod, kar sem imel svetá, s sadnim drevjem; drugo drevje pa sem požlahntil. Tudi murbe sem si preskerbel. Napravil sem si pozneje tudi čebelnjak, v katerem imam sedaj veliko rodovine. Sadno drevje je v 15. letih že precej zrastle, in mi daje sedaj veliko dobička za dom in za prodaj. Tudi s

svilorejo se sedaj vsako leto pečam, pri kateri mi moja žena veliko pomaga. Posebno so se mi letos čebele dobro obnesle. Ne bom se zlagal, če rečem, da mi sadje, sviloreja in čebele sedaj toliko ali še več dajo, kakor vsa učiteljska služba, — in tako mi ni treba meni in moji družini slin požirati, kedar drugi ljudje jedó in pijejo. Prijatelj! stori tudi ti tako, in vidil boš, da boš kmali drugi mož, in ti ne bo treba namesti na knofih pa na lesenih klincih hlačnikov nositi; pa brez zamere!“

Rohnè. „Pri tebi je vse drugače, kakor pri meni. Vaš gospod fajmošter so mož, ki jim je mladina, šola in učitelj globoko pri sercu, in so prava podpora učiteljeva, brez ktere bi tudi ti ne bil tako oral, kakor orješ. Jaz pa nimam nikogar, da bi se zmenil za mojo žalostno reč; še celó zavire mi leté pod noge, kedar potrebujem pomoči. S sadjorejo, svilorejo i. t. d. ne morem kaj začeti, ker nimam za to pripravnega prostora, — in ako bi se pri nas učitelj kaj takega lotil, bi se mu ljudje smejali, ker je sploh znano, da pri takih rečeh „škric ne vé nič“, — in po pravici ti povem, da jaz res nisem kaj izurjen v drugih rečeh, kakor kar ravno navadno podučujem v šoli. Terpin sem bil, terpin se bom vlegel na pare!“

Vohnè. „Nikar tako obupljivo ne govori, ljubi Rohnè; sej si še mlad; lahko se še vse popravi. Lej! jaz sem znan z vašim županom, ki je mož, da se lahko z njim kaj govori. Pojdiva k njemu, in jaz ga bom nagovoril, da bo dobil kaj zemlje za tvojo sadjorejo, svilorejo i. t. d. Vem, da najina prošnja ne bo zastoj. Potem bom o šolskih praznikih prišel jaz k tebi, če boš dovolil, in nasadila bova drevesic, da bo veselje. Čebel ti bom pa jaz dal en par naj boljših panjev za pleme. Lej! začelo se bode brez vse težave, in ako boš svoji sreči dobro naprej kermil, ti ne more spodleteti. Kar pa vašega gospoda duhovnega očeta zadeva, ti bodo gotovo tudi raji kaj pomagali, če bodo vidili, da sam nimaš križem rok. Pregovor pravi: „Pomagaj si sam, in pomagal ti bo Bog.“

Rohnè. „Ti si blaga duša; vsega se ti izročujem; vodi me, kakor svojega otroka! Vbogal te bom na tanko, in nikdar ne bom pozabil, da si ti prvi posvetil moji neumni pameti.“

Vohnè. „Bog daj srečo! Noč bo že. Jutri greva k vašemu županu, — sedaj pa počivat. Lahko noč!“

Podučno berilo za mladost.

XIV.

Naravoslovje.

6. Magnet. *)

Neka ruda, ki je železu podobna, vleče na se železne kosčike, in jih derži. Ta ruda se imenuje po mestu Magneziji v Aziji. Moč, ki je v magnetu, se imenuje magnetična moč ali magnetičnost. Magnetični kamen pa ne kaže na vseh straneh enake moči, ampak posebno krog dveh pik, ki jih imenujemo magnetične pike ali pole. Magnet vleče železo k bližnji piki, ga derži z neko močjo, in mu tudi zbuja magnetično moč; zakaj tako železo, katero se tisiči magneta, vleče drugo železo na se. Vendar železo, ki je odtergano od magneta, zgubi magnetično moč. Drugače je z jeklom. Šivanka, ki se je deržala magneta, kaže v železnih opilkih, ki jih na se vleče, magnetično moč, akoravno je bila že odtergana od magneta. Učeni so po teh magnetičnih skušnjah naredili neko magnetično iglo, ktera človeku v marsikteri zadevi dobro služi. Ta igla je v škatljici, ktere dno ima v 360 stopenj razdeljen krog, in v sredi kroga je ravna podpora za to iglo. Skozi sredino v krogu gre ravna risa od 360. stopnje do 180. stopnje. Da veter ne moti igle, je pokrita s steklom. Tako napravljeno iglo postavi na ravnino, in obrni 360. stopnjo proti polnoči, in 180. pa proti poldnevu, — igla se bo pri nas tako zasukala, da se bo njeni polnočni konec od 360. stopnje kakih 13 stopenj proti večeru obrnil, tedaj na 347. stopnjo kazal. Ta ovink imenujemo magnetični odstop, ki je pri nas proti zahodu. S pomočjo take igle iščejo prave poti popotniki po morji in po puscavah, pa tudi rudarji pod zemljo. To je velika dobrota za ljudi, ki hodijo in se ukvarjajo po zemlji in pod zemljo.

Popravek.

V moj napev: „Morska zvezda“, ki je natisnjen v 17. l. let. „Tovarša“, se je vrnila nepovoljna napaka. Na koncu napeva, v tretjem taktu nazaj, kjer stoji v basu *e*, naj se postavi namesto tega *as*, ker dela sicer s prvim glasom v postopanju do drugega soglasa nedovoljene oktave.

To prosi, da se popravi

Heidrih.

*) Po Robidovi „Fiziki“.

Novice.

Iz Celovca piše „Slovenec“ v 73. l. te le za šolstvo tehtne besede: „V začetku prihodnjega meseca se prične novo šolsko leto. Ker je to kaj imenitnega in važnega, nam ne bode nihče zameril, če par besed o tej zadevi spregovorimo. Perva veljá staršem in vsem varhom mladine. Naj ne zamudé svojih otrok v šolo poslati, zraven pa naj tudi po sedanjih okolisčinah dobro prevdarjajo, kam naj bi jih poslali, v latinske ali pa samo v nemške šole. Ker gre dan današnji na vse strani za denar hudó, mislimo, da bi ne bilo to napčno. Naj starši nikar ne gledajo na visoke stanove, — tudi obertnija, roko-delstvo in kmetijstvo potrebujejo za naprej prebrisanih glav, če hočemo bolje napredovati in obilnim zahtevanjem zadostovati. Naj starši pač to v ozir jemljejo, kedar ktereга svojih otrok za šolo namenijo! Druga pa veljá šolskim predstojnikom in učenikom samim. Tudi njim gre marsikaj premisliti, predno stopijo spet čez šolski prag. Na vse strani se je sedanje dni svet zasukal. Nastale so nove potrebe, nove dolžnosti! Tudi šola — učeniki — jih ne sme prezirati in se vedno starega kopita deržati. Dobro in po sedanjih potrebah vredjene šole — te so nam porok boljše prihodnosti. Dajte, da jo pospešite! Nikarte se ustavlјati duhu in potrebam časa. Glejte, da bo uk kaj zdajal; zdajal pa bode, če so šole, zlasti perve, na narodni podlagi osnovane. Uk je za mladino, ne pa narobe. Tako je pri vseh izobraženih narodih. Ne imejte Slovence za manj, nego Nemca, Italijana i. t. d. Naj bi si vendar to k sercu vzelo visoko šolsko nadzorništvo vseh šol, vsi učeniki in vse učence!“

Iz Beljaka ima „Bote von Oberkärnten“ to le novico: Niklasčanje blizo Ljubnega (Leoben) hočejo imeti drugega učitelja, ker jim sedanji zavoljo tega ni všeč, ker svoje učence tudi podučuje v zemljopisji, in ker za nauk porabi več ur, kakor pa je dolžnost njegova. Poglavitni vzrok pa, zakaj se je zameril, je to, ker je „ošabno“ odrekel, da noče opoldne jesti s hlapci, kakor je bila do sedaj poštena navada, po kateri se je do tega časa ravnal vsaki neoženjeni učitelj. — Ubogi učitelj in revna šola v takem kraji! Kaj pravijo k temu gospodje šolski predniki?

Iz Štajarskega. V šolskem letu 1864 je bilo na Štajarskem v 68 šolskih okrajih in v 548 duhovnijah začetnih šol 554, šol za silo 138, glavnih šol 27, tedaj vkup 719 ljudskih šol. Učiteljske pripravnišnice so bile 4, ženskih obertnijskih šol je bilo 56, obertnijskih šol za rokodelske učence 9, ponavljavnih ali nedeljskih šol je bilo 608, sadjorejnih 33, čebelorejnih 5, svilorejna 1; šolskih vodjev je bilo 14, učiteljev kot vodjev je bilo 9, katehetov 722, učiteljev 718, podučiteljev 301, učenic 71, podučenic 13, obertnijskih učenic pa 77. Otrok za vsakdanjo šolo vgodnih je bilo 104013, iz med katerih jih je v šolo hodilo 96125; za nedeljsko šolo vgodnih učencev je bilo 36952, iz med katerih jih je v šolo hodilo 31333. Učiteljskih pripravnikov je bilo 66, šolskih poslopij pa je bilo 685, iz med katerih jih je 172 slabih. Po jeziku je bilo v lavantinski škofiji 12

nemških, 52 slovenskih, in 175 slovensko-nemških šol. V sekovski škofiji so bile 3 šole nemško-slovenske, vse druge pa nemške.

(Po „Oesterr. Schulb.“)

Iz Černomlja. (Še ena odkritoserčna beseda.) Ko smo svoje spričala iz pripravnštva, in potem ko smo dekrete (odloke) iz rok milostljivega gospoda prejemali, je gotovo tudi vsakdo kaki ganljiv in spodbudljiv nauk slišal, po katerem naj ravná svoje življenje na težavnem učiteljskem polji, ako hoče, da bo vreden tega imena, in da ne zabrede v zaderge in zanjke, ki ga čakajo in mu protijo.

Naj bolj se še spominjam besed: „Bolje da ni učiteljev, kakor pa bi bili taki, ki, kar v šoli učijo, pa potem s svojim zgledom poderó“. Pa je res taka, sej: „Besede mičejo, zgledi pa vlečejo. Med drugim so nas gospod še posebno svarili pred trojnim *W*: „Wein, Weib, Würfel“. Po domače bi se reklo: „Varite se pijančevanja, razujzdanega ženstva in prepovedanih iger“. To pa gotovo zato, ker tisti človek in posebno učitelj veliko pridá ni, ki se takih reči loti in derži, po katerih pohujša nadepolno mladost in odrasle ljudi. Posebno naj bi pa mladi učitelj nikdar ne mislil, da je iz pripravnštva prišel ves izučén. Ko učitelj djansko začné rabiti svoje vede, potem prehitro spozná, koliko in kaj mu še manjka. Britko mu je, ko pozneje sam iz skušnje spoznava, da se je vse kaj družega učil, kakor v življenji rabi. Skušnja uči. — Slab učitelj je tisti, ki mu je ljubša kerčna, kavarna in plesišče, kakor božja hiša, bukvarnica ali čitavnica *).

Marsikteri, posebno na deželi, si izvoli za tovaršijo take ljudi, ki nimajo dobrega imena, in od katerih se ne more kaj dobrega učiti, ki po dnevu pohajkovajo, po noči pa pijančevajo in ljudem nepokoj delajo. — Vse boljje pa storijo tisti, ki se za šolski nauk od dne do dne pripravljajo, dnevnike spisujejo, koristne in primerne bukve beró; — kaj nam hasnejo dobre bukve, kaj lepe pesmi in druge koristne reči, ako pa se mladi učitelji s tem ne soznanjajo! Prav storé tisti, ki si domače časopise naročujejo, iz njih učencem v šoli kaj prebirajo, pa jih tudi odrašenim posojujejo. — Težko omenim pa takih, ki še celó „Uč. Tovarša“ ne podpirajo, ali pa če ga imajo, samo zadnjo stran pogledajo, ali je kdo prestavljen, ga ne prerežejo, ne beró, še manj pa premišljujejo, se vé da tudi svojega podučevanja po njem ne ravnajo, kajti predolgočasen in resen jim je; „kdo bi zmíraj duhtal“, si mislijo. Takim in enakim bi posodil ali priporočil „Kurzweiliger Schulmeister-spiegel“, da bi se sami sebi smejali in po tem skor gotovo spokorili. — Posebno pa naj se predrami v času splošnega napredovanja vsakdo za ljubo domačo reč, naj se zuri v maternem književnem jeziku govoriti, naj se potruði, da bode zares naroden učitelj. V cerkvi naj rabi popevke, ki so sestavljene v lepem ne namešanem jeziku. V šoli naj se ne sramuje rok vzdigniti in prav po otročje z otroci moliti navadnih molitev ali pa zapeti milih domačih pesem, ki jih na izbero imamo. Naj jih uci po domače se pozdravljati in spodobno med sabo kramljati. Bodimo pa tudi iz serca vdani svoji veri, svojim skerbnim prednikom, duhovski in deželski gosposki! Upajmo pa potem tudi, da se nam bo po deželnih zborih kdaj že kaj zboljšalo. Bog! *L. Knific.*

*) Naj bi bili vsaj učiteljski zbori čitavnice v ožjem pomenu! Pis.

Iz Predoselj 24. sept. I. B. Naša šola je imela 28. preteč. mesca očitno spraševanje, pri katerem so otročiči prav dobro odgovarjali, in tudi njih spisi so bili prav dobri in čedni. Vsi poslušavci so bili sploh zadovoljni s tem spraševanjem. Nepotrebno bi bilo o tem kaj več govoriti; rečem le v imenu svojih sosedov: Hvala gospodom, ki so se trudili v šoli! — Povem pa še kaj veselega! Naš občeznani blagorodni gospod baron Anton Zojs so zopet djansko pokazali, da jim je naša šola pri sercu. 10. t. m. popoldne ukažejo g. učitelju k njim pripeljati vseh 31 v šoli obdarovanih in pohvaljenih otročičev, katerim hočejo tudi oni kaj v spomin podariti. Omenjenega dne popoldne že tedaj prepeva družbica veselih dečkov in deklic proti grajsčini. Deklice so bile po posebni želji žlahtnega gospoda v domači obleki s pečami na glavi. Blagi gospod dobrotnik velijo otročičem, da naj se usedejo, in dali so jim dobro južnico. Potem sledila je delitev. Naj bolj pridni so dobili vsak en sreberni tolar in „Cvetnik“, ali pa „koledarček za l. 1866“; — drugi so dobili tudi vsak en tolar in „Veliko pratiko za l. 1866“. Delili so žlahtna gospoda sama in po domače kramljala z nedolžnimi otročiči, kateri so zapeli še nekatere vesele pesmice, in se potem hvaležni vernili proti domu s serčnim vošilom: „Bog plačaj! Bog živi našega blagega dobrotnika!“ — Tudi jaz zakličem v imenu srenjčanov: Slava Vam, blagi gospod dobrotnik!

Iz Ljubljane. (Vprašanja pri konzist. spraševanju za nastopne učitelje.) K napovedanemu konz. spraševanju je prišlo 7 učiteljev, kateri so odgovarjali te le vprašanja: 1) Kteri nauk tiči v pregovoru: „Nula dies sine linea“, in k čemur spodbuja resnično marljivega učenika? 2) Na ktere čednostne misli in djanja do svojega bližnjega se mora mladina zgoodej napeljevati in se jih vaditi? 3) Kako naj se odgojnik ravna po pregovoru: „Stara navada, železna srajca“? 4) Naj se z zgledi počitajo nemški sumniki (Sauselaute) po novem pravopisu. 5) Kako se rabi v slovenskem svojivno-povračivni zaimek svoj posebno v primeri z nemškim? 6) Kaj v slovenskem zaznamnja besedica raz, in kako se rabi? 7) Za neko obleko je treba $4\frac{1}{2}$ vatla $\frac{7}{4}$ širokega blagá; koliko pa ga je treba, če je blagó 2 vatla široko? (Naj se izštevili z desetiškimi drobci in razloži po dva-stavku (Zweisatz). 8) Pot potuje od sv. Petra na dan po 12 milj; čez $2\frac{1}{2}$ dneva gre za njim drug, ki preide na dan $14\frac{1}{2}$ milj; v kolikem času bo drugi prvega došel?

Premembe v učiteljskem stanu in razpis službe.

V ljubljanski škofiji. Prestavljeni so g. g.: Luka Knific, učitelj v glavni šoli v Černomlji, v glavno šolo v Terzič, — Jožef Juvan, učitelj v Terziču, pa na njegovo mesto v Černomelj, — Franc Česnik, podučitelj v Černomlji, za podučitelja v Kočevsko mesto, — Blaž Ambrožič, podučitelj v Kočevji, pa na njegovo mesto v Černomelj.

V Pasji vasi (Villa Decani) v Istri je izpraznjena učiteljska in orglar-ska služba s 315 gold. av. v. dohodkov. Učitelj mora znati slovenski; vendar se bode služba raji oddala tistemu, ki zna tudi laški. Prošnje naj se ravnajo do prečast. škofijstva v Terstu in oddajajo do 15. okt. t. l.

Odgovorni vrednik:

Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:

Jož. Rudolf Milo.